

TÁJÉKOZTATÓ EGYES KÉRDÉSEKKEL KAPCSOLATBAN.

Az alábbiakban dr. Rátkai Béla tájékoztatását közöljük a következő kérdésekkel kapcsolatban:

1. Mi volt Magyarországon az arany ára és mennyiben volt szabad forgalom az aranyban?
2. Mennyiben érvényesült a szakszerűség a fontosabb állások betöltésénél?
3. Voltak-e jelei inflációnak a forradalom előtt és a forradalom alatt?
4. Milyen forgalom volt a Bizományi Áruházakban és a Zálogházban. Mit adtak az árukra az egyikben és mit a másikban?

.....

1. Mi volt az arany ára és mennyiben volt szabad forgalom?

A forradalom előtt Magyarországon nem volt szabad forgalom az aranyban. Aranyat eladni, vagy venni csak államilag erre kijelölt üzletekben volt szabad. Általában az Óra és Ékeszer Bolt-ok voltak erre kijelölve. Ezekben az üzletekben viszont megkötöttség nélkül vásárolhatott bárki arany értéktárgyakat. Természetesen nagyobb mennyiséget senki sem vásárolt, ez gyanús lett volna, de egy arany karperecet, vagy gyűrűt minden feltűnés nélkül lehetett venni. Általában 14 karátos aranytárgyak voltak, maximálisan 30 gramm súlyú aranytárgyak. Egy gramm 14 karátos aranytárgy ára 160-180 forint volt a fazon szerint.

Aranyérme és a törtarany forgalom tilos volt. Ezeket az alaprendelet szerint be kellett szolgáltatni. Egy család birtokában maximálisan 500 gramm súlyú aranytárgy lehetett. Eladni is csak állami üzletben volt szabad. Vételkor azonban nagyon leértékelték az aranytárgyat, csak 30-40 forintot fizettek egy gramm aranyért. Ezért általában senki sem vitte be eladni az aranyat, hanem inkább a fekete piacon adták el. De nem nagyon foglalkozott ezzel senki mert veszélyes volt. Komoly problémát jelentett, ha valaki aranyat akart eladni. Zálogházban is adtak záloghitelt az aranytárgyakra. Általában 20 forintot adott a zálogház egy grammért. Arany karórákat is lehetett az állami Óra és Ékeszer Boltokban vásárolni. Egy új típusú 14 karátos arany Doxa óra 3600.-forint volt. Itt Németországban ugyanez a típusú óra 340 DM. Arany IVC óra 8000.-ft. Megjegyzendő, hogy a forradalom első napjától kezdve felső utasításra /intern utasításra/ beszüntették az aranytárgyak és órák árusítását.

2./Mennyiben érvényesült a szakszerűség a fontosabb állások betöltésénél?

Voltak bizonyos beosztások, melyeknél eleve a politikai megbízhatóság elsősorban a párttagság volt az irányadó. Ilyen volt pl. a vállalat igazgatói munkakör, vagy a minisztériumi főosztályvezetői munkakör. Ezek tehát kimondottan politikai megbízhatóságok voltak, a szaktudás csak másodrangú kérdés volt. Egy iparvállalat voltaképeni vezetője szakmai vonalon sohasem az igazgató volt, hanem a főmérnök, gazdasági vonalon a főkönyvelő. A főmérnöki és főkönyvelői állások betöltésénél is figyelembe kellett venni természetesen a politikai megbízhatóságot, de ezekben a pozíciókban több volt a pártonkívüli. Természetesen gyakorlatilag ez azért volt így, mert megfelelő szakembert nem nagyon lehetett találni, aki politikailag is teljesen megfelelő legyen, párttag is legyen és jó szakember is legyen. A politikai megbízhatóság fogalma szorosan kapcsolódott a párttagság fogalmi köréhez, mert vezető ember éppen azért nem volt párttag, mert vagy a párt nem bízott benne múltja, vagy egyéb ok miatt, vagy nem akart lenni a párt tagja. Mindkét eset a rendszer szempontjából végeredményben politikai megbízhatatlanságot jelentett. Ezért a párttagság és politikai megbízhatóság nagy mértékben analogiát jelentett.

Az igazgatói, főmérnöki és főkönyvelői munkakörök betöltése kizárólag a miniszter hatáskörébe tartozott, melyet a miniszter nevében a területi igazgatóságok vezetői láttak el, illetve a felterjesztést ők készítették. A főmérnök és főkönyvelői tisztségek betöltésénél általában elfogadott elv volt a szakmai képesség elsőlegessége. Ezekbe a párt különösebben nem szólt bele. Az igazgató kinevezésébe azonban már az illetékes pártszervezet minden esetben beavatkozott. Jogilag nem volt beavatkozási joga, de tényleg igen. Gyakorlatilag az volt a helyzet, hogy mielőtt a minisztérium kinevezett volna egy igazgatót, azt megvitatták az illetékes városi, járási, vagy megyei pártvezetőséggel.

Hogy azután egy vállalatban belül mennyire érvényesült az állások betöltésénél a szakmai képesség és mennyire a politikai szempont, a párttagság, ez a helyi körülményektől függött. A helyi pártszervezet az üzemi párttitkár természetesen igyekeztek a pártszempontokat érvényre juttatni, a szakmai vezetők a maguk osztályára szívesebben vettek föl inkább szakmailag megfelelő embereket. Tehát bizonyos fokig belső harc kérdése volt ez. A felvétel az igazgató hatáskörébe tartozott. Bizonyos mértékben az a kétféle szempont érvényesülésének volt a következménye az, hogy sokkal több ember volt mindenütt, már téli tisz-

viselői beosztásban, mint kellett lenni. A párt ugyanis mindenáron igyekezett a maga embereit bejuttatni tisztviselői státusokba is. Csak így látták biztosítva, hogy a párt irányvonala érvényesülni fog. Ugyanekkor ezek az emberek nem tudták ellátni a feltétlenül elvégzendő szakmai feladatokat. A következmény az volt, hogy kellett emberek, akik a szakfeladatokat elvégezzék. Így, hogy a kecske is jólakjon és a káposzta is megmaradjon inkább több embert vettek fel mindenhova. Így voltak pártemberek, akik nem, vagy nagyon keveset dolgoztak, mert nem is tudtak megfelelően dolgozni az alapképzetteségek hiánya miatt és voltak szakemberek, akik helyettük is dolgoztak. A létszám viszont ezért igen magas volt. Tehát a végtelenül megnövekedett bürokráciának elsősorban nem az volt az oka, hogy tulságosan komplikált lett volna, tulságosan bürokratikus lett volna akár az állami, akár a gazdasági gépezet, hanem a fent mondottak miatt. Pl. egy vállalat bérelszámolásához kellett volna mondjuk hat ember, hat jól képzett ember el is tudta volna látni, ha mind szakember lett volna. De fel kellett venni egy, vagy két párttagot is, esetleg egy sportolót, akik viszont nem nagyon dolgoztak. Így hét, vagy nyolc ember végezte azt, amit hat is nagyon jól el tudott volna látni. Ez így volt az egész vonalon, a legmagasabb állami szervtől kezdve, a legkisebb vállalatig.

3./Volt-e jele az inflációnak a forradalom előtt, vagy a forradalom alatt?

Az inflációnak a forradalom előtt közvetlenül és szemelláthatóan észlelhető jele nem volt. Egy állandóan tartó, viszonylag lassu infláció természetesen nyilvánvaló, ha hosszab időpontokban vizsgáljuk az árak alakulását. Az marhahus, amely 1949 ben 8.40 ft. volt 1954 végén 22.26 ft, kristálycukor 1949 ben 6 ft. 1954 végén 10.60. /a Reshearch-nál részletes adatok vannak/. Tehát egy állandó vásárlóerő csökkenés kétségtelen volt, általában 3-4 x -es az árak emelkedése. Megjegyzendő, hogy az inflációs jelenségek megítélése szempontjából egyik legjellemzőbb adat a bankjegy-forgalom adata lenne. Ez pedig a legnagyobb államtitkok egyikét jelentette Magyarországon. Sem hivatalos, sem becsült adat a bankjegy mennyiségre vonatkozóan nem volt. Ezt csak a minisztertanács tagjai és a Nemzeti Bank egyes vezetői ismerték. Nyilvánvaló azonban, hogy rendkívüli magas volt és állandóan emelkedő tendenciát mutatott a bankjegyforgalom. A nem közlésnek éppen ez volt az oka. Ugyancsak a bankjegy forgalom állandó emelkedését sejtette az is, hogy szinte drákói rendelkezéseket adott ki a Pénzügyminisztérium a készpénzforgalom csökkentésére. Így a vállalatok közötti forgalomból teljesen kikapcsolták a készpénz elszámolásokat. Sőt a Pöldmüves Szövetkezeteket és a tszcséket is bekapcsolták a készpénz nélküli elszámolási rendszerbe az egyszámla rendszeren keresztül./erről a kérdéőről még adunk ki tájékoztatót/. Nemcsak a vállalatok közötti elszámolás bonyolodott le csekkrendszerrel, hanem az állami vállalatok még a kiskereskedelemben is 500 forinton felül u.n. elszámolási csekkkel fizettek. Tehát lényegében készpénzben csak munkabérek formájában került nagyobb mennyiség pénz forgalomba, továbbá mezőgazdasági vonalon a beszolgáltatás és állami felvásárlás formájában. Ezen felül kisebb kiadások, pl. a munkások és alkalmazottak utiköltségeinek a folyósítása, és az 500 forinton aluli kisebb beszerzések. Ennek ellenére a bankjegyforgalom emelkedett, bár ismétlem ez lassu folyamat volt és közvetlenül nem volt észlelhető.

A forradalom alatt inflációs láz tört ki. Ennek jelei voltak: a takarékbetéteket csaknem teljesen kivették a betétek, naponta végtelenül hosszú sor állt a Takarékpénztárak előtt. Az üzleteket megrohanták és minden felvásárlható megvettek. Különösen falun, illetve a falusi lakosság körében volt észlelhető hatalmas vásárlási láz. Ez érthető, hiszen az őszi hónapokban a falusi lakosság amugy is nagyobb pénzeszeggel rendelkezik és évi bevásárlásait normális körülmények között ilyenkor bonyolítja le. A termelés kiesése, az ennek ellenére fízetett

A Bizományi Áruházak és a Zálogházak.

A Bizományi Áruház a lakosság előtt általában közkedveltségnek örvendő és bizonyos mértékben szociális jellegű intézmény is volt. Szakmai csoportok szerint különleges üzletek voltak: pl. voltak ruházati Bizományi Áruházak; ezek használt ruhákat, cipőket és egyéb ruházati tárgyakat vett^{ek} át bizományba a beadóktól. Műszaki Biz. Áruházak műszaki felszereléseket, a bútörök^{értékesítettek} és lakásberendezési, továbbá a különleges műbutoroknál képeknek, porcellánoknak stb. is megvolt a maga bizományi boltja. Az arany és ezüst tárgyakat azonban nem lehetett bizományi áruházakban sem venni sem eladni. Ez kizárólag az állami Óra és Ékszer boltok feladata volt. A Bizományi Áruházakban az átvevő becsüs megbecsülte az átvett árut, megmondta annak átvevő árát. Ennek bizonyos részét, általában 60 %-át előlegként megkapta a beadó. Az átvett áru az átvételi áron került az üzletben kiadásra. Amikor az árut eladták, a bizományi áru tulajdonos értesítést kapott és az előleg és az eladási ár közötti különbözetet megkapta. Tehát szabályszerű bizományi üzletkötés volt. A beadó az üzletkötésért az Áruháznak bizományi illetéket és kezelési költséget fizetett. Tehát végeredményben itt mindenki reális áron, méltányos bizományi jutalék mellett adhatta el értéktárgyait. Ugyanigy lehetett természetesen vásárolni is. Az üzleti szabályzatok szerint, ha a bizományi árut bizonyos idő után nem adták el, a beadó a kapott előleg visszafizetése ellenében köteles volt az árut visszavenni, ellenkező esetben a Biz. Áruház elárverezte. Az árverési ár és az előleg közötti különbözetet a beadóval a költségek levonása után elszámolták.

A Zálogházak működése ugyanaz volt, mint korábban. Mindenféleképpen be lehetett vinni a zálogházba, arany és ezüsttárgyakat is. Itt is a becsüs becsülte meg az értéktárgyakat. Általában igen alacsonyra állapították meg a zálogtárgyak értékét. Állítólag ebben szociális szempontok vezették az államot, hogy a zálogbeadó könnyen ki tudja váltani holmiját. Pl. arany tárgyra grammonként 18-20 forintot, egy csaknem új öltönyre 200 ft-t adtak. Ezért árverezésére általában ritkán került sor. Ha valaki el akarta adni értéktárgyát, inkább a bizományi áruházba vitte. Egyébként úgy a zálogházakban, mint a bizományi áruházakban igen nagy forgalom volt, ami szintén a lakosság állandó elszegényesedésének a jele volt.

A menekült magyarok jelentős rész az átmeneti pénzhiányán úgy akart enyhíteni, hogy a táborokban kapott ruházati tárgyait zálogházakban és más üzletekben akarta értékesíteni. Melepetéssel tapasztalták, hogy olyan ruházati cikkekért, amiket otthon akár a zálogházak, akár a bizományi áruházak szíves-örömmel átvettek volna, itt nyugaton nem vették meg, mert a lakosság használt holmit nem szívesen vásárol./